

Research Article | Araştırma Makalesi

KOBİ'lerin finansman yapısı ve banka finansmanına erişimi: SAFE anketi Türkiye KOBİ'leri için ne söylüyor?*

Ahmet Adnan Eken
Didem Yazıcı

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, adnan.eken@tcmb.gov.tr, [0000-0002-6245-8434](https://orcid.org/0000-0002-6245-8434)

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, didem.yazici@tcmb.gov.tr, [0000-0001-7615-4231](https://orcid.org/0000-0001-7615-4231)

Corresponding author/Sorumlu yazar: Ahmet Adnan Eken ✉ adnan.eken@tcmb.gov.tr

Öz

Bu çalışmada, Türkiye'deki Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler'in (KOBİ) finansmana erişimlerinin yapısı Avrupa Komisyonu tarafından düzenlenen İşletmelerin Finansmana Erişim Anketi (Survey on the Access to Finance of Enterprises (SAFE)) Türkiye mikro verileri kullanılarak incelenmiş, bankaların KOBİ finansmanındaki rolü ortaya konulmuştur. Çalışmada ayrıca anket verilerinden yararlanılarak "Banka Finansmanına Erişim Endeksi" oluşturularak, veri dönemi olan 2015-2021 yılları için KOBİ'lerin ölçek bazında banka finansmanına erişimleri ölçülmüştür. Sonuçlar 2018 sonrasında KOBİ'lerin banka finansmanına erişimde önemli iyileşme olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte mikro ölçekteki işletmelerin finansmana erişimde küçük ve orta ölçektekilere göre daha fazla zorlukla karşılaştığı gözlenmektedir. Bu durum KOBİ'lere yönelik politikaların ölçek bazında da farklılaştırılması gereğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Finansmana Erişim, Anket **JEL Kodları:** G21, E69, G39

Financing structure of SMEs and access to finance: What does the SAFE survey say for Türkiye's SMEs?

Abstract

In this study, the structure of Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) access to finance in Türkiye has been examined by using Türkiye microdata of the Survey on Access to Finance of Enterprises (SAFE) organized by the European Commission, and the role of banks in SME finance has been revealed. In the study, the "Access to Bank Finance Index" was calculated by using the survey data, and the access of SMEs to bank finance on a scale basis was analyzed for the data period 2015-2021. The results show that there has been a significant improvement in SMEs' access to bank finance after 2018. However, it is observed that micro-scale enterprises face more difficulties in accessing finance than small and medium-sized enterprises. This situation reveals the need to differentiate policies towards SMEs on the basis of scale.

Keywords: SME, Access to Finance, Survey **JEL Codes:** G21, E69, G39

Extended Summary

Having adequate access to finance is an important determinant for the development of a business. It is a known fact that small and medium-sized enterprises (SMEs) face different difficulties in accessing finance compared to large-scale enterprises. The European Commission started to publish the Survey on Access to Finance of Enterprises (SAFE) in 2008 in order to reveal these difficulties and to provide input for policy-making for SMEs in the European Union (EU). In this annual survey, member states (EU-27), as well as candidate countries, were included in subsequent years. The survey, which includes comprehensive questions, also includes Türkiye data from 2015. The survey provides information on current developments regarding the financial situation of businesses and shows trends regarding the need and accessibility of external financing. The results of the survey conducted with the senior managers of the companies are presented in breakdowns such as country, company size, and sector information, and the data related to the survey also includes company weights determined by taking into account the size and sector of the companies. The firm size variable is determined by the number of employees and is included as micro, small, medium, and large.

* Bu çalışma 3. Uluslararası Bankacılık Kongresi'nde (6-7- Ekim 2022, İstanbul) sunulan ve özet olarak yayımlanan "KOBİ'lerin Finansmana Erişimi: SAFE Anketi Bankalar İçin Ne Söylüyor" başlıklı bildirdiden türetilmiştir.

How to cite this article / Bu makaleye atıf vermek için:

Eken, A. A., & Yazıcı, D. (2024). KOBİ'lerin finansman yapısı ve banka finansmanına erişimi: SAFE anketi Türkiye KOBİ'leri için ne söylüyor? *KOCATEPEİİBFD*, 26(1), 124-135. <https://doi.org/10.33707/akuiibfd.1367912>

There is no data on large companies in Turkey. The sectors of the companies are divided into four groups: industry, construction, trade and service. In the study, the financing structures of Turkish SMEs are examined in various sub-breakdowns using the micro-level data of the survey. In addition, the "Access to Bank Finance Index" is calculated and SMEs' access to bank financing is analyzed on a scale basis for the data period of 2015-2021.

It is observed that the financing structures of Turkish SMEs have significant differences both in terms of scale and when compared to EU SMEs. Bank loans stand out as the financing method most used by SMEs of all sizes. The bank loan utilization rate of Turkish SMEs is significantly above the EU average. Among Turkish SMEs, however, micro-sized enterprises have lower access to bank loans and grants compared to small and medium ones. The prominent reasons why SMEs do not use bank loans are high interest rates and insufficient collateral. These findings also coincide with the results of studies conducted for Turkey in the literature. While the use of in-company funds in EU countries shows a stable trend similar to bank loans, it is observed that this financing method remains at a low level in Turkish SMEs but increases during crisis periods.

Another important difference observed in the financing structure of EU and Turkish SMEs is seen in the use of debt securities as a financing method. While debt securities do not have a significant place in EU SMEs, they have a significant share in the financing of Turkish SMEs. Although it is known that Turkish SMEs do not issue debt instruments such as bonds, it is considered that the widespread use of checks and promissory notes may explain this high share.

Turkish SMEs vary in the use of financing provided depending on their scale. Accordingly, while medium-sized enterprises evaluate the financing they provide primarily as investment financing and working capital, micro and small enterprises use it to pay current liabilities. In order to measure the development of SMEs' access to finance over the years, the Access to Bank Finance Index (BFEE) was created on a scaled basis, using the answers given to the relevant questions of the survey. It is observed that the index values of micro-scale enterprises are below those of small and medium-sized enterprises in every period. The post-2018 improvement in micro-sized businesses' access to bank financing has also been limited compared to other-sized businesses. The results of the study reveal the need to differentiate financing policies for SMEs on a scale basis.

Giriş

Finansmana yeterli erişime sahip olmak bir işletmenin gelişimi için önemli bir belirleyicidir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) finansmana erişimde büyük ölçekli işletmelere göre farklı zorluklarla karşılaştığı ise bilinen bir olgudur. Avrupa Komisyonu, söz konusu zorlukları ortaya çıkarmak ve Avrupa Birliği'nde (AB) KOBİ'lere yönelik politika yapımına girdi oluşturmak amacıyla 2008 yılından itibaren İşletmelerin Finansmana Erişim Anketi'ni (Survey on the Access to Finance of Enterprises (SAFE)) yayınlamaya başlamıştır. Yıllık olarak düzenlenen bu ankete üye devletlerin (AB-27) yanı sıra sonraki yıllarda aday ülkeler de dahil edilmiştir. Kapsamlı sorular içeren ankette 2015 yılından itibaren Türkiye verileri de bulunmaktadır. Anket, işletmelere yöneltilen ilgili sorular neticesinde işletmelerin finansal durumlarına yönelik güncel gelişmeler hakkında bilgi sunmakta ve dış finansman ihtiyacı ve erişilebilirliği ile ilgili eğilimleri göstermektedir. Firmaların üst düzey yöneticileri ile gerçekleştirilen anket sonuçları ülke, firma büyüklüğü, sektör bilgisi gibi kısımlarda sunulmakta ve ankete ilişkin veride firmaların büyüklüğü ve sektörü dikkate alınarak belirlenmiş firma ağırlıkları da yer almaktadır. Firma büyüklüğü değişkeni çalışan sayısına göre belirlenmekte ve mikro, küçük, orta ve büyük olarak yer almaktadır. Türkiye verisinde büyük firmalara ilişkin veri bulunmamaktadır. Firmaların sektörleri ise sanayi, inşaat, ticaret ve hizmet olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Öte yandan Avrupa Komisyonu anketin Türkiye uygulamasını 2021 yılı itibarıyla sonlandırmıştır.

Anketin sonuçları AB üye ülkeler için biri Avrupa Komisyonu diğeri de Avrupa Merkez Bankası tarafından olmak üzere yılda iki kez detaylı analiz içeren raporlarla açıklanırken Türkiye sonuçları Avrupa Komisyonu raporu ekinde toplulaştırılmış ve detay içermeyen tablo formatında yer almaktadır (SAFE, 2021). Çalışmamızda anketin Avrupa Komisyonu'ndan sağlanan mikro bazda verileri kullanılarak çeşitli alt kısımlarda Türkiye KOBİ'lerinin finansman yapıları incelenmekte, bankaların KOBİ finansmanındaki rolü ortaya konulmaktadır. Literatürde Türkiye KOBİ'lerinin finansman yapıları ve sorunlarına yönelik, çoğunluğu alan çalışması bulunmaktadır, bu anlamda çalışma KOBİ'lerinin finansman yapısına ölçek ayırımında ve Türkiye örnekleminde bakarak literatüre katkı yapmaktadır. Çalışmada ayrıca anket mikro verileri yardımıyla "Banka Finansmanına Erişim Endeksi" oluşturulmakta veri dönemi olan 2015-2021 yılları için KOBİ'lerin ölçek bazında banka finansmanına erişimleri ölçülmektedir.

İzleyen bölümde, konuyla ilgili literatür özetlenecektir. Bir sonraki bölümde ise SAFE Türkiye mikro verileri kullanılarak KOBİ'lerin finansman yapıları ortaya konulacak, Banka Finansmanına Erişim Endeksi (BFEE) oluşturulup, 2015-2021 yılları arasında KOBİ'lerin banka finansmanına erişimi bu endeks aracılığıyla analiz edilecektir. Son bölüm bulguların değerlendirilmesine ayrılmıştır.

1. Literatür

Literatürde Türkiye KOBİ'lerinin finansman yapıları ve sorunlarına yönelik, çoğunluğu alan çalışması olmak üzere, oldukça fazla çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmaların hemen hemen hepsinde KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunların en başında kredi

maliyetlerinin yüksek olması ve bankaların yüksek teminatlar istemesi gelmekte ve bu sebeplerle küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman erişiminin kısıtlandığı dile getirilmektedir (Dursun, 2016; Katı ve Erdoğan, 2021; Torlak ve Uçkun, 2005; Müslümov ve Aras, 2002; Yılmaz, 2007; Kurtaran vd., 2016; Bekçi ve Usul, 2001; Kaya, 2014; Bayraktar ve Köse, 2002; Yörük, 2001; Karadeniz vd., 2018; Zengin ve Ağ, 2016; Kılıçlı ve Aygün, 2018; Zengin ve Aykırı, 2012). Yüksek faiz oranları ve yüksek teminat istenmesinin yanı sıra kredilerin temininde miktar ve vade yönünden yaşanan güçlükler ile geri ödeme şartlarının ağır olması da küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmana erişimde sıklıkla yaşadığı problemler arasında yer almaktadır (Katı ve Erdoğan, 2021; Bekçi ve Usul, 2001; Kaya, 2014). Aynı zamanda kredi işlemlerinde formalitelerin fazla olması ve bürokratik engellerin olması da KOBİ'lerin karşılaştığı sorunlar arasında yer almaktadır (Dursun, 2016; Bekçi ve Usul, 2001; Yörük, 2001; Karadeniz vd., 2018).

Bahsi geçen ortak bulgulara ek olarak bazı çalışmalarda KOBİ'lerin finansmana erişimde yaşadığı başka zorluklar da yer almaktadır. Katı ve Erdoğan (2021), Sivas'ta faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansal sorunlarına odaklanmış, Kaya (2014) ise Elazığ ilinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman sorunları ve çözüm önerileri üzerine bir analiz gerçekleştirmiş ve her iki çalışma da bu sorunların öz sermaye yetersizliği, işletme sermayesi yetersizliği, sermaye piyasasından fon elde etmekte yaşanan güçlükler ve finansal yönetimdeki yetersizlikler olduğunu vurgulamışlardır.

Torlak ve Uçkun (2005), Eskişehir'de faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman ve pazarlama sorunlarına odaklanmışlar ve finansman sorunlarının yoğunluklu olarak yüksek kredi faizlerinin yanı sıra nakit para sıkıntısı ve piyasa durgunluğu olduğunu gözlemlemişlerdir. İlgili sorunların firma büyüklüğü veya sektöre göre de farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Bayraktar ve Köse (2002), Karadeniz ve diğerleri (2018), ve Zengin ve Aykırı (2012) firmaların kredi kullanımında karşılaştığı engellerin yüksek faiz oranları ve teminat yetersizliğinin yanı sıra işletmelerin kredi türleri konusunda bilgi sahibi olmamalarının da finansmana erişimde sorun yarattığını gözlemlemiştir.

Yörük (2001), Tokat ilinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin kredi yoluyla sağladıkları finansmanda karşılaştıkları sorunları tespit etmeye yönelik işletmelere anket düzenlemiş ve işletmelerin kredi temininde yaşadıkları sorunların yukarıda yer alan bulgulara ek olarak sırasıyla bankaların kredi taleplerini gereken şekilde dikkate almaması ve kredi başvurusu ile alımı arasında zaman kaybı olması olmuştur.

Ek olarak, Kılıçlı ve Aygün (2018) Van Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman sorunlarını incelemek amacıyla anket ve yüz yüze görüşme yöntemleriyle araştırma yapmışlardır. KOBİ'lerin başlıca finansman sorunlarının döviz kuru, enflasyon ve faiz belirsizliği, gelir-gider dengesinde sapmalar, maliyet artışları ve yüksek reel faizler olduğunu gözlemlemiştir.

Türkiye'de SAFE anketi verilerini kullanan bir çalışma olmamasına rağmen diğer ülkelerde Avrupa Birliği KOBİ'lerinin finansman yapılarının analizine yönelik SAFE anketini kullanan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çerçevede Gomez (2019) 2014-2017 dönemi için 12 Avrupa ülkesinde kredi kısıtlamalarının yatırım, stoklar ve istihdam üzerindeki etkisini değerlendirdiği çalışmada, kredi kısıtlamalarının sabit varlıklara yapılan yatırımlar üzerinde güçlü olumsuz etkileri olduğunu, ancak istihdam veya stoklar üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını göstermektedir. Casey ve O'Toole (2013), KOBİ'lerin finansmana erişimine ilişkin SAFE anketinin firma düzeyindeki verilerini kullanarak küresel kriz döneminde banka kredisi kısıtlaması olan KOBİ'lerin alternatif kredi türlerinden yararlanma olasılıklarının önemli ölçüde yükseldiğini göstermişlerdir. Menendez ve Mulino (2022) İspanya'daki KOBİ'lerin son dönem finansman durumlarındaki gelişmeleri büyük firmalarla karşılaştırmalı olarak analiz etmiş; Nisan-Eylül 2022 dönemi için Ukrayna savaşının yarattığı belirsizlik sebebiyle KOBİ firmalarının finansmana erişimde kötüleşme beklentisi olduğunu ve banka kredisi başvurularının %22 gibi düşük bir seviyede kaldığını ancak banka kredisi alınmasının önündeki engellerin düşük seviyelerde kaldığını vurgulamışlardır. Kalladranis (2020), SAFE anketi verilerini kullanarak Euro Bölgesi KOBİ'lerinin reddedilen banka kredilerini incelemiş ve bir probit modeli kullanarak banka kredisi reddedilmesinin belirleyenlerini analiz etmiştir. Çalışmanın sonucuna göre daha küçük ve daha yeni KOBİ'lerin banka kredilerinin reddedilme olasılığının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

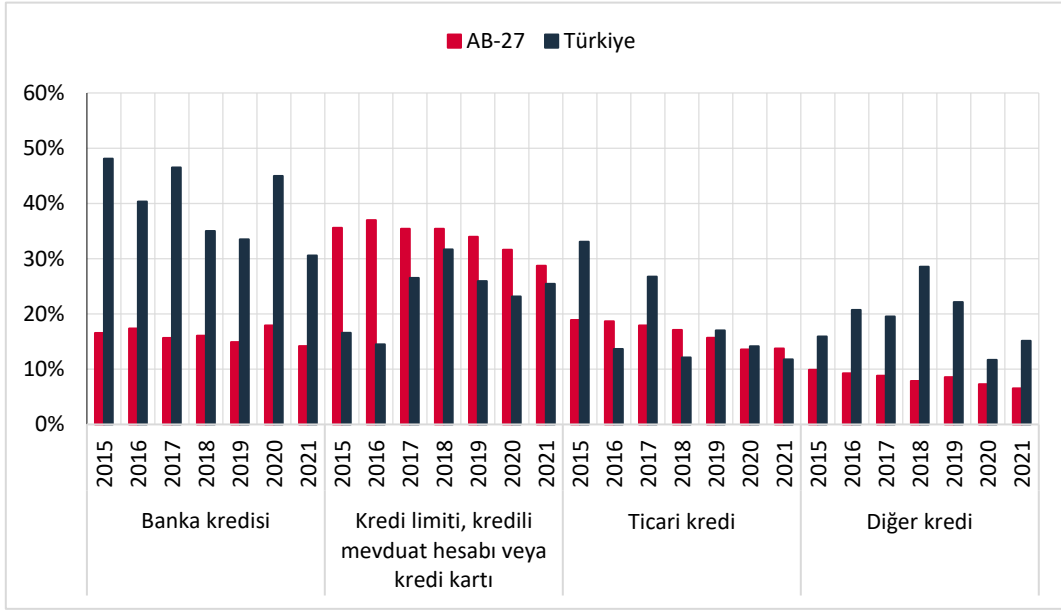
İlgili literatürde diğer ülkeler için de çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Aldaba (2012), Filipinler'de KOBİ'lerin finansmana erişimi üzerine anket yoluyla bir çalışma gerçekleştirmiş ve finansmana erişimde bu firmalar tarafından yaşanan başlıca problemlerin firmaların kötü kredi geçmişi, yetersiz teminat ve yetersiz satışlar, istikrarsız iş türü ve zayıf iş planları olduğunu gözlemlemiştir. Bir başka çalışma olarak Chowdhury ve Alam (2017), Bangladeş'te KOBİ'lerin finansmana erişimde en fazla karşılaştıkları problemlerin firma sahiplerinin eğitim seviyesi, yüksek faiz oranları ve teminat yetersizliği olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2. KOBİ'lerin Finansman Yapıları

Ülkemizde 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 125 milyon Türk Lirasını aşmayan girişimler Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) olarak tanımlanmaktadır. KOBİ'ler ülkemiz ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadırlar. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2020 yılı itibarıyla KOBİ'ler toplam girişim sayısının %99,8'ini, istihdamın %72'sini ve faktör maliyetiyle katma değer %41,3'ünü oluştururken toplam ihracat içindeki payları da %36,4 düzeyindedir.

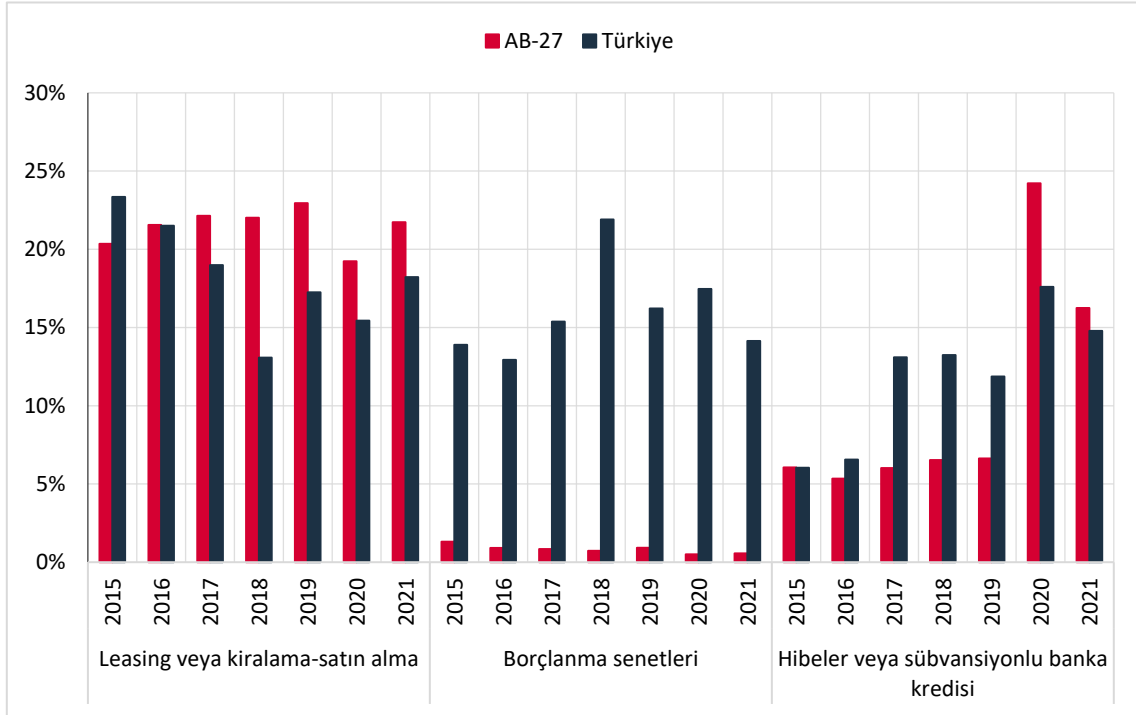
Grafik 1.a, 1.b ve 1c, SAFE anketi verilerine dayanarak Türkiye KOBİ'lerinin kullandıkları finansman yöntemlerini yıllar itibarıyla ve AB ortalaması ile karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Türkiye'deki KOBİ'ler tarafından en fazla kullanılan finansman yöntemi ortalama %40 kullanım oranı ile banka kredileridir. AB ülkelerinde ise ortalama banka kredisi kullanım oranının %16 olduğu görülmektedir. Banka kredilerini banka kredi limiti/kredili mevduat hesabı, diğer krediler ve ticari krediler izlemektedir. Gerek Türkiye'de gerekse AB ülkelerinde KOBİ'ler tarafından en az kullanılan finansman yöntemi ise öz sermayedir.

Grafik 1.a: KOBİ'lerin Kullandığı Finansman Yöntemleri (%)

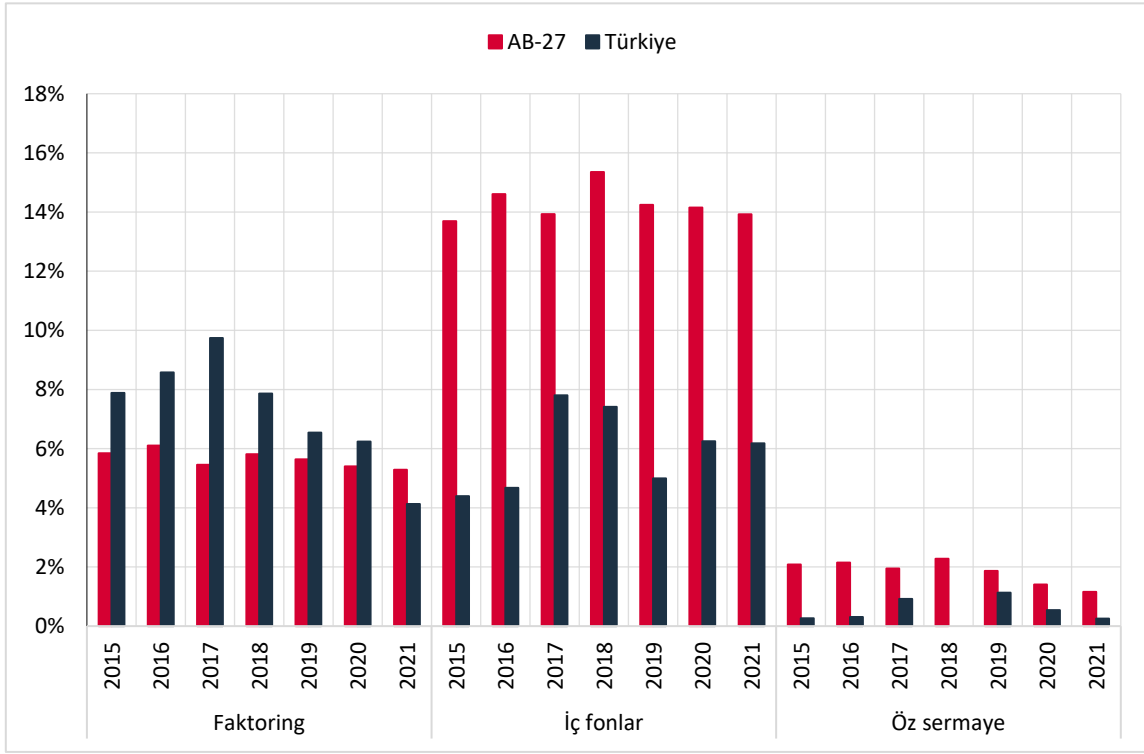
Kaynak: SAFE (2023), Son Gözlem: 2021

Grafik 1.b: KOBİ'lerin Kullandığı Finansman Yöntemleri (%)

Kaynak: SAFE (2023), Son Gözlem: 2021

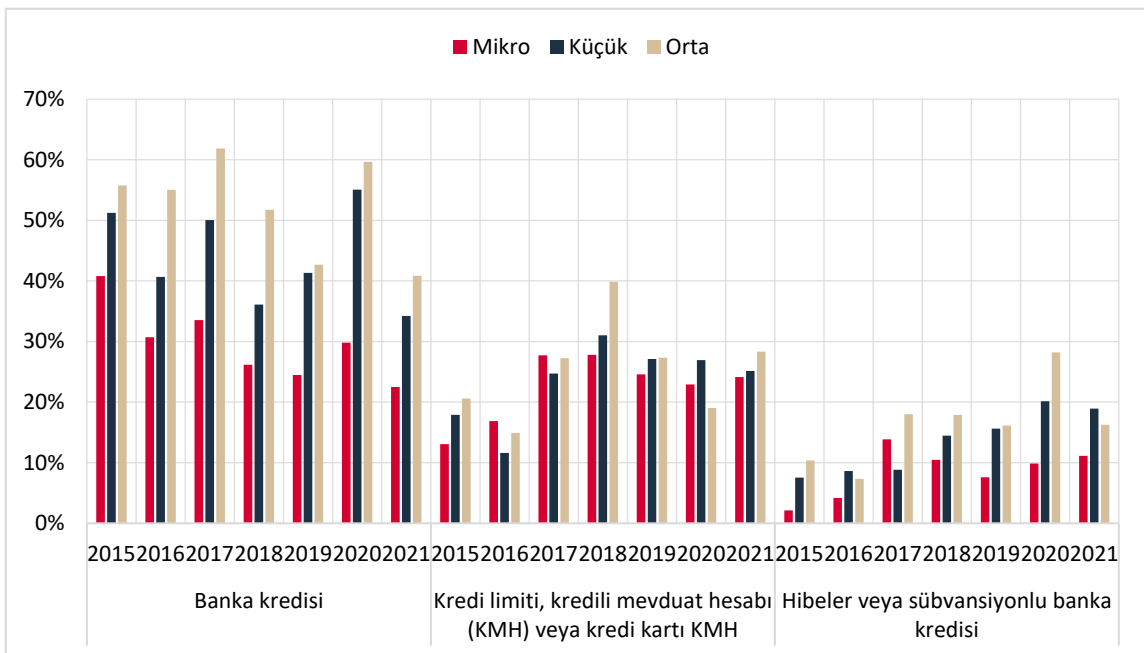
Grafik 1.c: KOBİ'lerin Kullandığı Finansman Yöntemleri (%)

Kaynak: SAFE (2023), Son Gözlem: 2021

KOBİ'ler kendi işlerinde istihdam sayılarına göre 0-9 kişi istihdam edenler mikro, 10-49 kişi istihdam edenler küçük ve 50-249 kişi arasında istihdamı olanlar orta ölçekli işletmeler olarak alt gruplara ayrılabilirler. Grafik 2 Türkiye için bu alt kırılımda SAFE anketine katılan KOBİ'lerin bankacılık kaynaklı finansman türlerinin kullanımlarını yıllar itibarıyla göstermektedir. Ankete katılan mikro ölçekli işletmelerin ortalama olarak yüzde 30'u banka kredisi kullandığını belirtmiştir. Bu oran küçük işletmelerde yüzde 44 ve orta ölçekli işletmelerde yüzde 53 düzeyindedir. KOBİ'lerde kredi limiti-kredili mevduat kullanımının ölçeğe göre kredi kullanımındaki kadar farklılık göstermediği görülmektedir. Buna göre bu tür finansman kullanımı mikro, küçük ve orta boy işletmelerde sırasıyla yüzde 22, yüzde 23 ve yüzde 25 düzeyinde gerçekleşmiştir. KOBİ'lerin hibe ve sübvansiyonlu kredi kullanımı incelendiğinde 2020 ve 2021 yıllarında salgının etkisi ile her ölçekte kullanımlarda önemli artış gözlenirken dönem ortalaması olarak bakıldığında mikro ölçekteki işletmelerin yüzde 8 kullanım oranı ile sırasıyla yüzde 13 ve yüzde 16 ortalama kullanım gösteren küçük ve orta boy işletmelerin oldukça altında kalmışlardır.

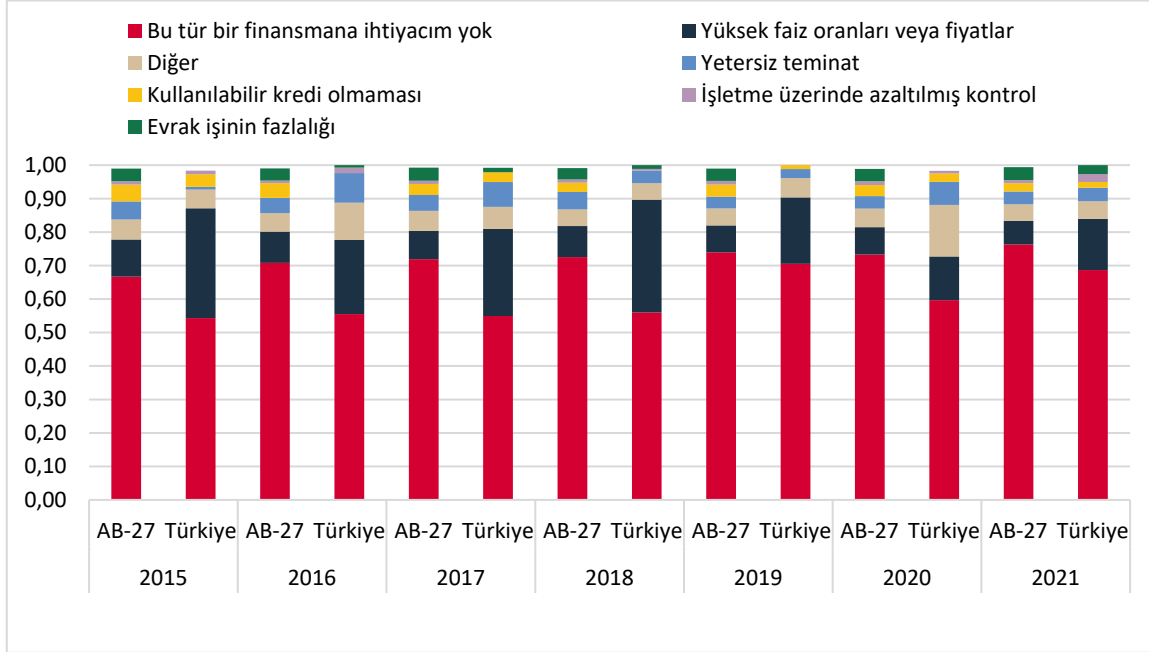
Grafik 2: Mikro, Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Kullandığı Bankacılık Kaynaklı Finansman Yöntemleri (%)

Kaynak: SAFE (2023), Son Gözlem: 2021

Grafik 3, Türkiye ve AB’de banka kredisi kullanmayan KOBİ’lerin kredi kullanmama nedenlerini yıllar itibarıyla göstermektedir. Gerek Türkiye’de gerek AB’de firmaların en çok gösterdikleri neden bu tür bir finansmana ihtiyacı olmadıkları şeklindedir. Banka kredisi kullanmamanın Türkiye ve AB’de ikinci önemli nedeni faiz oranlarının yüksek bulunmasıdır. Banka kredisi kullanmamanın üçüncü önemli nedeni teminat yetersizliğidir. Teminat yetersizliği cevabı verenlerin oranının AB’de yıllar itibarıyla fazla değişmediği, Türkiye’de ise konjoktüre bağlı olarak %1 ile %9 arasında dalgalandığı gözlenmektedir. Öte yandan, evrak işinin fazlalığı AB’de banka kredisi kullanmamanın dördüncü önemli nedeni olarak gösterilirken, Türkiye’deki firmalar bunu önemli bir neden olarak görmemektedirler.

Grafik 3: KOBİ’lerin Banka Kredisi Kullanmama Nedenleri (%)

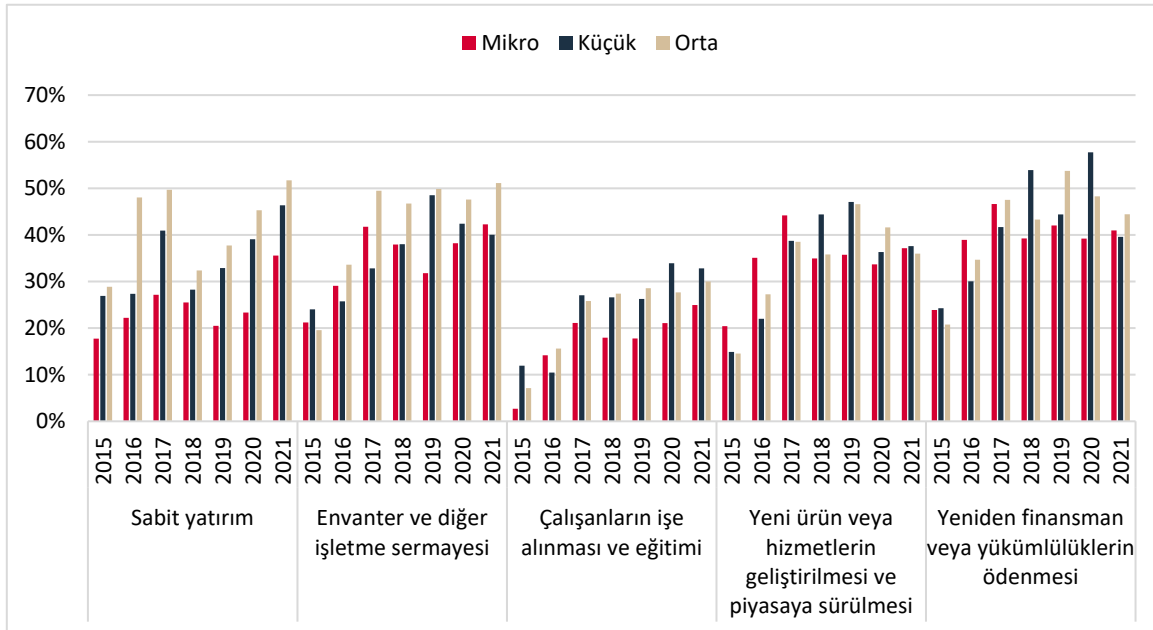

Kaynak: SAFE (2023), Son Gözlem: 2021

129

Türkiye’de KOBİ’lerin sağladıkları finansmanı nerelerde değerlendirdikleri incelendiğinde ölçeklerine göre farklılıklar olduğu gözlenmektedir (Grafik 4). Buna göre orta büyüklükteki işletmeler sağladıkları finansmanı öncelikle yatırım finansmanı ve işletme sermayesi olarak değerlendirirken, mikro ve küçük işletmeler mevcut yükümlülüklerin ödenmesi için kullanmaktadır.

Grafik 4: Finansmanın Harcandığı Yer (%)

Kaynak: SAFE (2023), Son Gözlem: 2021

3. Banka Finansmanına Erişim Endeksi

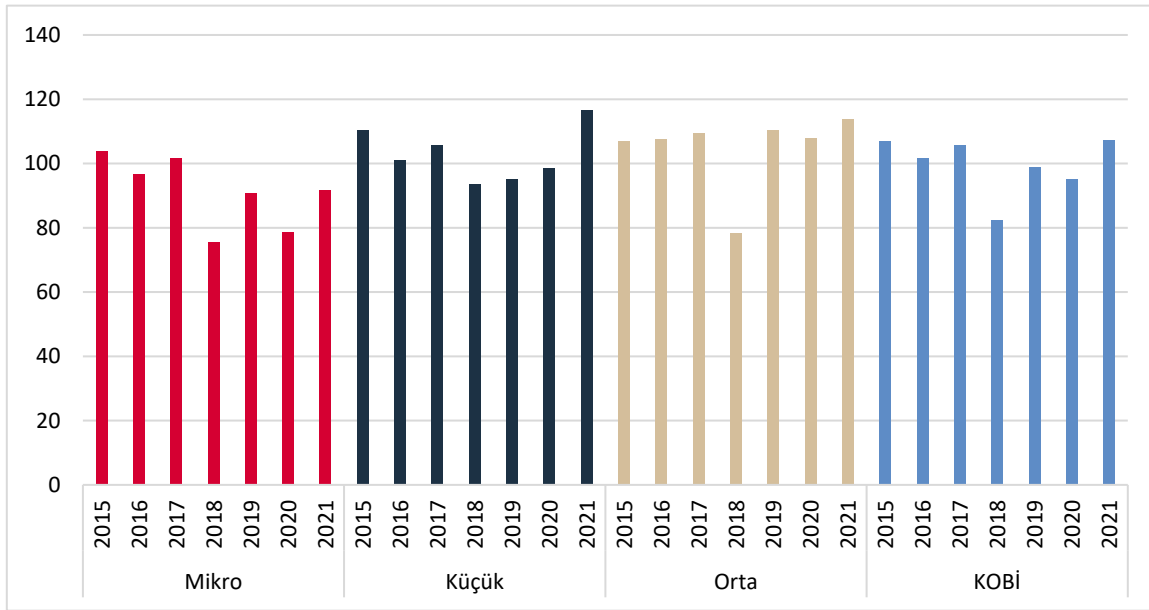
KOBİ’lerin finansmana erişimlerinin yıllar itibarıyla gelişimini ölçebilmek için anketin ilgili sorusuna verilen cevaplar ve firma ağırlıkları kullanılarak ölçek bazında ve tüm KOBİ’ler için Banka Finansmanına Erişim Endeksi (BFEE) oluşturulmuştur. Endeks

oluşturulurken ankete dayalı (finansal hizmetler güven endeksi gibi) güven endekslerinde yaygın olarak kullanılan formülden yararlanılmıştır (TCMB FHA Metaveri). Anketin ilgili sorusu: "Aşağıdaki finansman türlerinin her biri için, son 6 ayda işletmeniz için kullanılabilirliklerinin arttığını, değişmediğini veya kötüleştiğini söyleyebilir misiniz?" şeklindedir. Bu soruya banka kredisi ve kredili mevduat enstrümanları için kullanılabilirlik arttı ve azaldı diyenlerin farkının firma ağırlıklı toplamı elde edilip 100 eklenerek Türkiye için söz konusu endeks aşağıda yer alan denklem yardımıyla j büyüklük grubu (mikro, küçük, orta) ve t yılı için hesaplanmaktadır.

$$BFEE_{j,t} = \left(\sum_i w_{i,j,t} * (Arttı Diyenler - Azaldı Diyenler) \right) + 100$$

Endeks değerinin 100'ün üzerinde olması banka finansmanına erişimin kolaylaştığını, yüzün altında olması ise zorlaştığını göstermektedir. Grafik 5, KOBİ bütününde ve alt ölçekler itibarıyla BFEE değerlerini yıllar itibarıyla göstermektedir. Grafik incelendiğinde 2018 yılında 100 değerinin altına inerek zorlaşmayı gösteren KOBİ genelindeki finansmana erişimin ileriki yıllarda kademeli iyileşerek 2021 itibarıyla yeniden 100 değerinin üzerine çıktığı görülmektedir. Öte yandan ölçek olarak incelendiğinde mikro ölçekteki işletmelerin endeks değerlerinin her dönem için küçük ve orta ölçekteki işletmelerin altında gerçekleştiği gözlenmektedir. Mikro ölçekteki işletmelerin banka finansmanına erişimindeki 2018 sonrası iyileşme diğer ölçekteki işletmelerle göre sınırlı olurken pandemi döneminde de finansmana erişimde en fazla zorlanan grup olmuşturlardır.

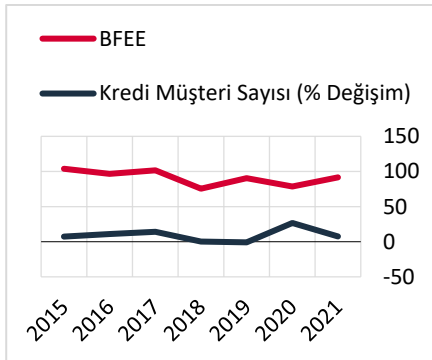
Grafik 5: Banka Finansmanına Erişim Endeksi (BFEE)

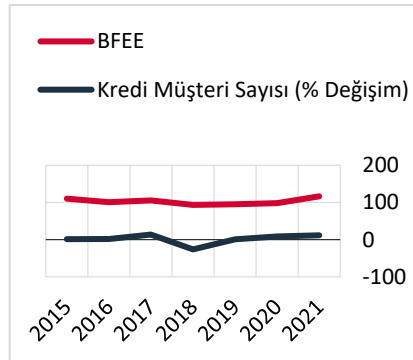
Kaynak: SAFE Anketi - Avrupa Komisyonu ve Yazarların Hesaplamaları

BFEE'nin ilgili makro ekonomik büyüklüklerle ilişkisi grafiksel olarak analiz edilmiştir. Grafik 6.a, 6.b ve 6.c, ölçek bazında BFEE'leri ölçek bazında kredi kullandırılan müşteri sayıları ile birlikte göstermektedir. Grafikler incelendiğinde orta ve küçük kredili müşteri sayısı ile BFEE arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmektedir (korelasyon katsayıları sırasıyla 0,60 ve 0,96 düzeyindedir). Mikro ölçekte ise kredi müşteri sayısı ile BFEE arasında düşük negatif bir ilişki gözlenmektedir (korelasyon katsayısı -0,18). Bu durum mikro ölçekteki firmalar için hesaplanan BFEE'nin gerçeği yansıtmadığı anlamına gelmeyebilecektir. BFEE'nin hesaplanmasında kullanılan anket sorusu niteliği gereği en az bir dönemdir kredi kullanan firmaları kapsadığından, kredi kullanan firma sayısı artarken sistemde olan firmaların banka finansmanına erişimi zorlaşıyor olabilecektir.

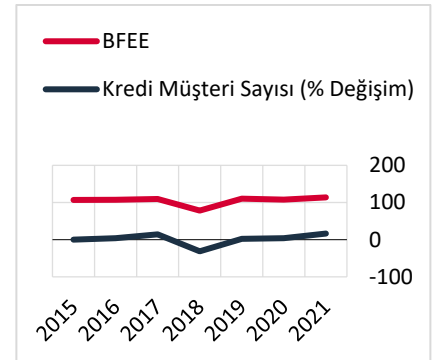
Grafik 6.a: BFEE ve Kredili Müşteri Sayısı Yüzde Değişim (Mikro)

Grafik 6.b: BFEE ve Kredili Müşteri Sayısı Yüzde Değişim (Küçük)

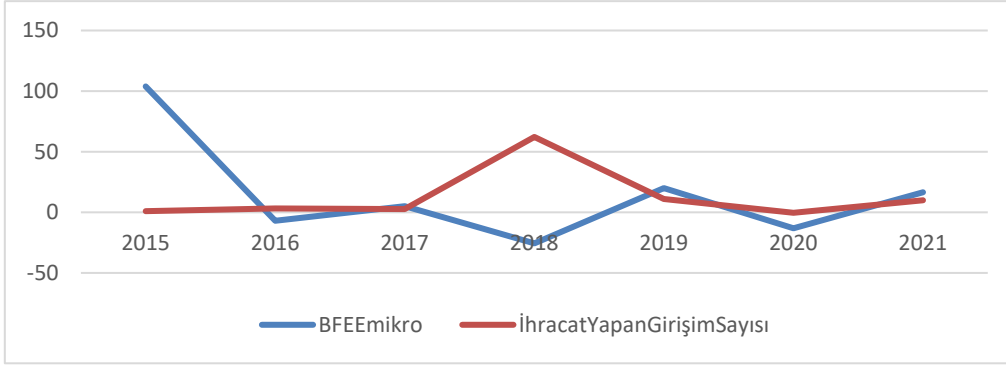
Grafik 6.c: BFEE ve Kredili Müşteri Sayısı Yüzde Değişim (Orta)

Kaynak: SAFE Anketi - Avrupa Komisyonu, BDDK; Son Gözlem: 2021

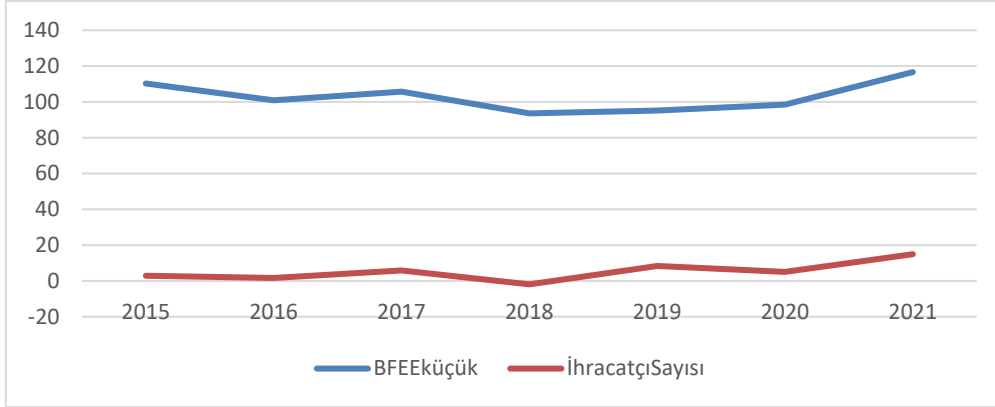
Grafik 7.a, 7.b ve 7.c, ölçek bazında BFEE'leri ölçek bazında ihracat yapan girişim sayısındaki değişim ile birlikte göstermektedir. Banka finansmanına erişimin artmasının küçük ve orta ölçekteki girişimleri ihracata yönlendirmekte etkili olduğu izlenmektedir (korelasyon katsayıları sırasıyla 0,62 ve 0,95). Mikro ölçekteki işletmelerde ise böyle bir etki gözlenmemektedir (korelasyon katsayısı -0,47).

Grafik 7.a: BFEE ve İhracat Yapan Girişim Sayısı Yüzde Değişimi (Mikro)

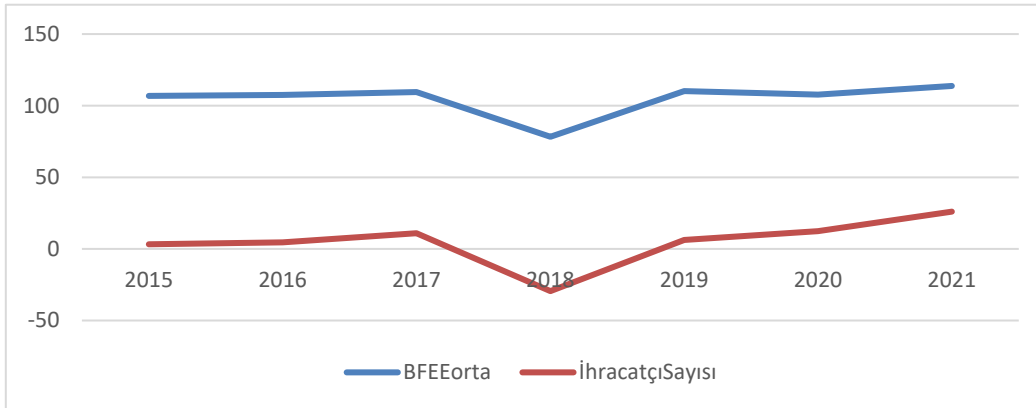
Kaynak: TÜİK (2023) ve Yazarların Hesaplamaları

Grafik 7.b: BFEE ve İhracat Yapan Girişim Sayısı Yüzde Değişimi (Küçük)

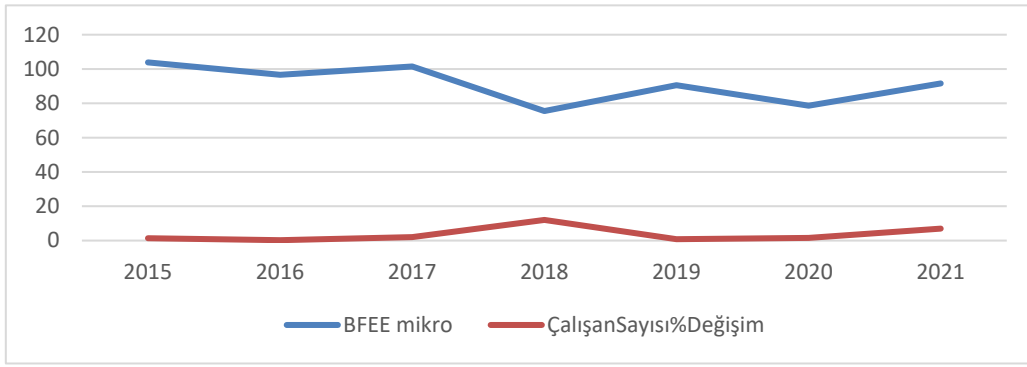
Kaynak: TÜİK (2023) ve Yazarların Hesaplamaları

Grafik 7.c: BFEE ve İhracat Yapan Girişim Sayısı Yüzde Değişimi (Orta)

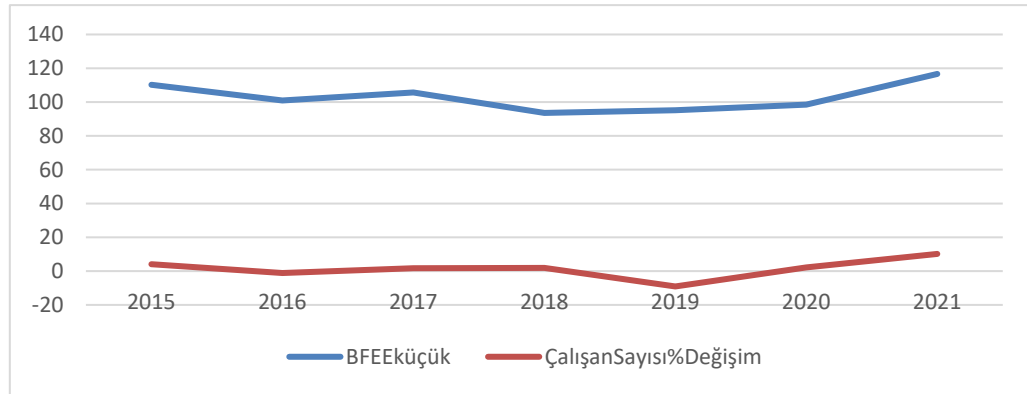

Kaynak: TÜİK (2023) ve Yazarların Hesaplamaları

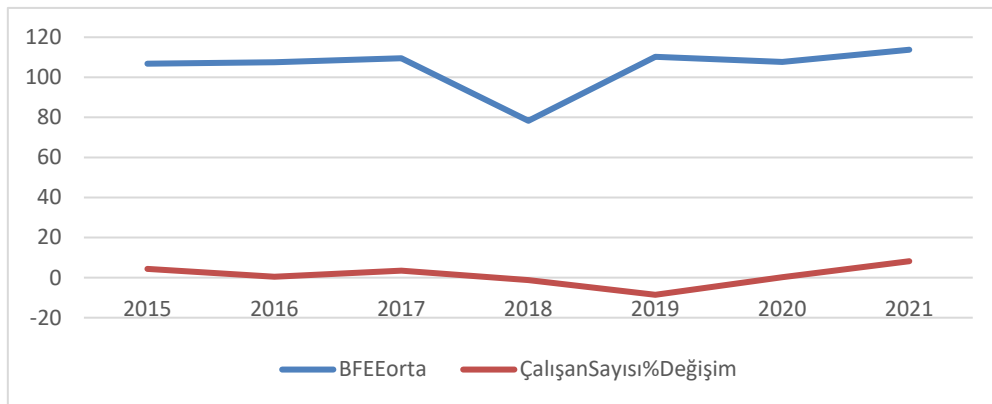
Grafik 8.a, 8.b ve 8.c, BFEE ile KOBİ çalışan sayısındaki değişimi ölçek bazında göstermektedir. Banka finansmanına erişimin artmasının özellikle küçük ölçekteki işletmelerdeki çalışan sayısını olumlu yönünde etkilediği gözlenmektedir (korelasyon katsayısı 0,75). Orta ölçekteki firmaların çalışan sayısı ile BFEE arasında düşük pozitif ilişki gözlenirken (korelasyon katsayısı 0,22), mikro ölçekteki firmalar ile çalışan sayısı arasında (0,59) düzeyinde negatif bir korelasyon bulunmaktadır.

Grafik 8.a: BFEE ve Çalışan Sayısı Yüzde Değişimi (Mikro)

Kaynak: TÜİK (2023) ve Yazarların Hesaplamaları

Grafik 8.b: BFEE ve Çalışan Sayısı Yüzde Değişimi (Küçük)

Kaynak: TÜİK (2023) ve Yazarların Hesaplamaları

Grafik 8.c: BFEE ve Çalışan Sayısı Yüzde Değişimi (Orta)

Kaynak: TÜİK (2023) ve Yazarların Hesaplamaları

Sonuç

Türk KOBİ'lerinin finansman yapılarının gerek ölçek bazında gerek AB KOBİ'leri ile kıyaslandığında önemli farklılıklar içerdiği gözlenmektedir. Banka kredileri her ölçekteki KOBİ'nin en çok kullandığı finansman yöntemi olarak öne çıkmaktadır. Türk KOBİ'lerinin banka kredisi kullanım oranı, AB ortalamasının da önemli derecede üzerindedir. Banka kredisi kullanmayan KOBİ'lerin banka kredisi kullanmamalarının öne çıkan sebepleri faiz oranlarının yüksek bulunması ve teminat yetersizliğidir. Bu bulgular, literatürde Türkiye için yapılan Bayraktar ve Köse (2002), Karadeniz ve diğerleri (2018), ve Zengin ve Aykırı (2012) çalışmalarının sonuçları ile de örtüşmektedir.

AB ülkelerinde şirket içi fonların kullanımı banka kredilerine yakın düzeyde ve istikrarlı bir seyir gösterirken, Türk KOBİ'lerinde bu finansman yönteminin düşük düzeyde kaldığı ve kriz dönemlerinde artış gösterdiği gözlenmektedir. Aynı şekilde öz sermayenin bir finansman yöntemi olarak kullanılması Türk KOBİ'lerinde AB KOBİ'lerinin çok altındadır. AB ve Türk KOBİ'lerinin finansman yapısında gözlenen diğer önemli bir fark borçlanma senetlerinin finansman yöntemi olarak kullanımında görülmektedir. Borçlanma senetleri AB KOBİ'lerinde önemli bir yer tutmazken, Türk KOBİ'lerinin finansmanında önemli paya sahiptir. Türk KOBİ'lerinin bono-tahvil gibi borçlanma araçları ihracı gerçekleştirmedikleri bilinmekle birlikte çek ve senet kullanımının yaygın olmasının bu yüksek payın açıklaması olabileceği değerlendirilmektedir.

Sağlanan finansmanın kullanımında Türk KOBİ'leri ölçeklerine göre farklılık göstermektedir. Buna göre orta büyüklükteki işletmeler sağladıkları finansmanı öncelikle yatırım finansmanı ve işletme sermayesi olarak değerlendirirken, mikro ve küçük işletmeler mevcut yükümlülüklerin ödenmesi yönünde kullanmaktadır. KOBİ'lerin banka finansmanına erişiminde de ölçek bazında farklılıklar olduğu gözlenmektedir. 2015-2021 yılları için ölçek bazında hesaplanan BFEE incelendiğinde mikro ölçekteki işletmelerin endeks değerlerinin her dönem için küçük ve orta ölçekteki işletmelerin altında gerçekleştiği görülmektedir. Banka finansmanına erişim ile makro ekonomik büyüklükler arasındaki ilişki de ölçek bazında farklılaşmaktadır. Orta ölçekteki firmaların banka finansmanına erişimdeki değişim ile ihracat yapan girişim sayısındaki değişim arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki gözlenirken, benzer güçlü pozitif ilişki BFEE ile küçük ölçekteki firmaların çalışan sayısı arasında da mevcuttur. Çalışmanın sonuçları KOBİ'lere yönelik finansman politikalarının ölçek bazında farklılaştırılması gereğini ortaya koymaktadır.

SAFE anketi KOBİ finansman yapısına yönelik detaylı ve politika yapımında yararlı bilgi içermektedir. Bununla birlikte Avrupa Komisyonu anketin Türkiye uygulamasını 2021 yılı itibarıyla sonlandırmıştır. Türkiye için aynı içerikte bir anketin yurtiçinde ilgili kurumlar tarafından derlenmeye başlanması önem arz etmektedir.

This research article has been licensed with Creative Commons Attribution - Non-Commercial 4.0 International License. Bu araştırma makalesi, Creative Commons Atıf - Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Yazar Katkıları

Yazarların çalışmaya katkı oranlarının eşit olduğunu beyan etmişlerdir.

Teşekkür Beyanı

Yazarlar teşekkür beyanında bulunmamışlardır.

Destek Beyanı

Yazarlar destek beyanında bulunmamışlardır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Etik Beyanı

Yazarlar çalışma için herhangi bir Etik Kurul Onayı geremediğini beyan etmişlerdir.

Sorumlu Editörler

Prof. Dr. Cantürk Kayahan, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof. Dr. Mahmut Masca, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Arş. Gör. Emre Karabulutlu, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Kaynakça/References

- Aldaba, R. M. (2012). Small and Medium Enterprises' (SMEs) Access to Finance: Philippines, *PIDS Discussion Paper Series No. 2012-05*. <http://hdl.handle.net/10419/126881>
- Bayraktar, S., & Köse, Y. (2002). KOBİ'lerin Finansmanı ve Finansal Sorunları: Zonguldak Örneği, *21. Yüzyılda KOBİler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu 3-4 Ocak 2002. Gazimagusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi*. https://silo.tips/queue/koblern-fnansmani-ve-finansal-sorunlari-zonguldak-rne?&queue_id=1&v=1656413756&u=MTg1Ljk4LjI1Mi4yNDA=
- Bekçi, İ., & Usul, H. (2001). Göller Bölgesindeki Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Yolları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 111- 125.
- Casey, E., & O'Toole, C. (2013). Bank-lending constraints and alternative financing during the financial crisis: Evidence from European SMEs, *ESRI Research Bulletin 2014/2/3*. <https://www.esri.ie/system/files?file=media/file-uploads/2015-07/WP450.pdf>
- Chowdhury, M., & Alam, Z. (2017). Factors Affecting Access to Finance of Small and Medium Enterprises (SMEs) of Bangladesh, *USV Annals of Economics and Public Administration*, 2(26), 55-68.
- Dursun, İ. (2016). Küçük ve Ortaboy Ölçekli İşletmelerin Finansmana Erişim Sorunu ve Nedenleri, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-19.
- Gomez, M. (2019). Credit constraints, firm investment and employment: Evidence from survey data, *Journal of Banking and Finance*, 99, 121-141.
- Kalladranis, C. (2020). An Overview of Systematically Rejected Loan Applicants in Eurozone SMEs: Evidence from SAFE Survey, *Empirical Economics Letters*, 19(12), 1491-1502.
- Karadeniz, E., Koşan, L., & Geçgin, E. (2018). Kobi Kapsamındaki Otel İşletmelerinin Finansal Sorunları: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(2), 302- 319.
- Katı, M., & Erdoğan, B. (2021). KOBİ'lerin finansal sorunları ve çözüm önerileri: Sivas ili örneği, *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 185- 198.
- Kaya, G. A. (2014). Elazığ İlinde KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bir Araştırma, *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 194-224.
- Kılıçlı, Y., & Aygün, M. (2018). KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri: Van Organize Sanayi Bölgesi Üzerine Bir İnceleme, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 135-152.
- Menéndez, Á., & Mulino, M. (2022). Recent Economic Performance of Spanish SMEs and Developments in Their Access to External Financing According to The European Central Bank's Half-Yearly Survey, *Banco de Espana Economic Bulletin 3/2022*. <https://www.bde.es/f/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/ArticulosAnaliticos/22/T3/Files/be2203-art14e.pdf>
- Müslümov, A., & Aras, G. (2002). Küreselleşme sürecinde Türkiye ekonomisinde KOBİ'lerin yeri: finansman, ekonomik sorunları ve çözüm önerileri, *21. Yüzyılda KOBİler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu 3 - 4 Ocak 2002. Gazimagusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi*. <https://openaccess.dogus.edu.tr/xmlui/handle/11376/565>
- Survey On The Access To Finance Of Enterprises. (2021). *Analytical Report 2021*. <https://ec.europa.eu/growth/system/files/2021-11/Analytical%20report%202021.pdf>
- Survey On The Access To Finance Of Enterprises. (2023). *Data and Surveys-SAFE*. https://ec.europa.eu/growth/access-finance/data-and-surveys-safe_en
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2023). *FHA Metaveri*. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/34352274-ecd6-4c08-8ec4-50a19de26613/FHA-Metaveri.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-34352274-ecd6-4c08-8ec4-50a19de26613-oOvNvFH>
- Torlak, Ö., & Uçkun, N. (2005). Eskişehir'deki KOBİ'lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları Ara Kesiti, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 199- 215.
- Turan Kurtaran, A., Atukalp, M. E., & Çizgici Akyüz, G. (2016). İmalat Sektöründeki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Durumlarının Değerlendirilmesi: Bir Alan Araştırması, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(17), 141 – 169.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *2020 KOBİ İstatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kucuk-ve-Orta-Buyuklukteki-Girisim-Istatistikleri-2020-41129>
- Yılmaz, H. (2007). Turizm Sektörü Kobilerinin Finansman Sorunlarının Diğer Sektörlerle Karşılaştırmalı Analizi: Bodrum Örneği, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 33, 162- 170.
- Yörük, N. (2001). KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanında Karşılaştıkları Sorunlar ve Tokat İlinde Bir Uygulama, *Sosyal Ekonomik*
- Eken ve Yazıcı (2024).

Araştırmalar Dergisi, 1(1-2), 187- 204.

Zengin, Y., & Ağ, A. (2016). KOBİ'lerdeki Başarıyı Etkileyen Finansman Sorunu: Neden mi? Sonuç mu? Literatür Taraması Sonucu Bir Değerlendirme, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 54*, 227- 241.

Zengin, Y., & Aykırı, M. (2012). Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelerde (KOBİ) Finansal Sorunlar: Kars İlinde Bir Uygulama, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(3)*, 91-116.